

DPN 5743

Title : संस्कृत मंजरी SANSKRITA MANJARĪ

Run. No. 6434 Cat. No. Micro. No.

Subject विविध / Miscellaneous Religion : Hindu / Bauddha
पाठ्य पुस्तक / Text book

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt. - New. / Maith. - New. / New. - Nep. /

Size in cms. 30.5 x 10.5 Folios 13 Lines (in a page) 7
(missing page 13)

Compl. / Incompl. Chapt. / act /

Author / translator विप्र श्री कृपाराम Scribe / donor

Date: NS / SS / VS / KS 1873 Ruler / place

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. / Illus. :

Material : palmleaf / paper / thyasaphu / one side yellow

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon :

इति श्री संस्कृत मंजरीति संपूर्णम् ॥ ॥ शुभम् ॥

विष्णोः साधकं दुर्गं, दण्डपाणिं च भैवं ॥ वंदे काशीं गृहं गतिं भवामि मनिकर्णिकाम् ॥

यादृशी पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशी लिखितं मया ॥ . . .

लिखिते श्री कृपाशाला विप्रः ॥ शुभम् ॥

पठनार्थं श्री सुकल गिरि गृहम् ॥ सप्त १८७३ काषाढ शुदि १३ रवि वार
सिद्धमिति ॥ शुभम् ॥

25

15

10

5

0

Cms.

5

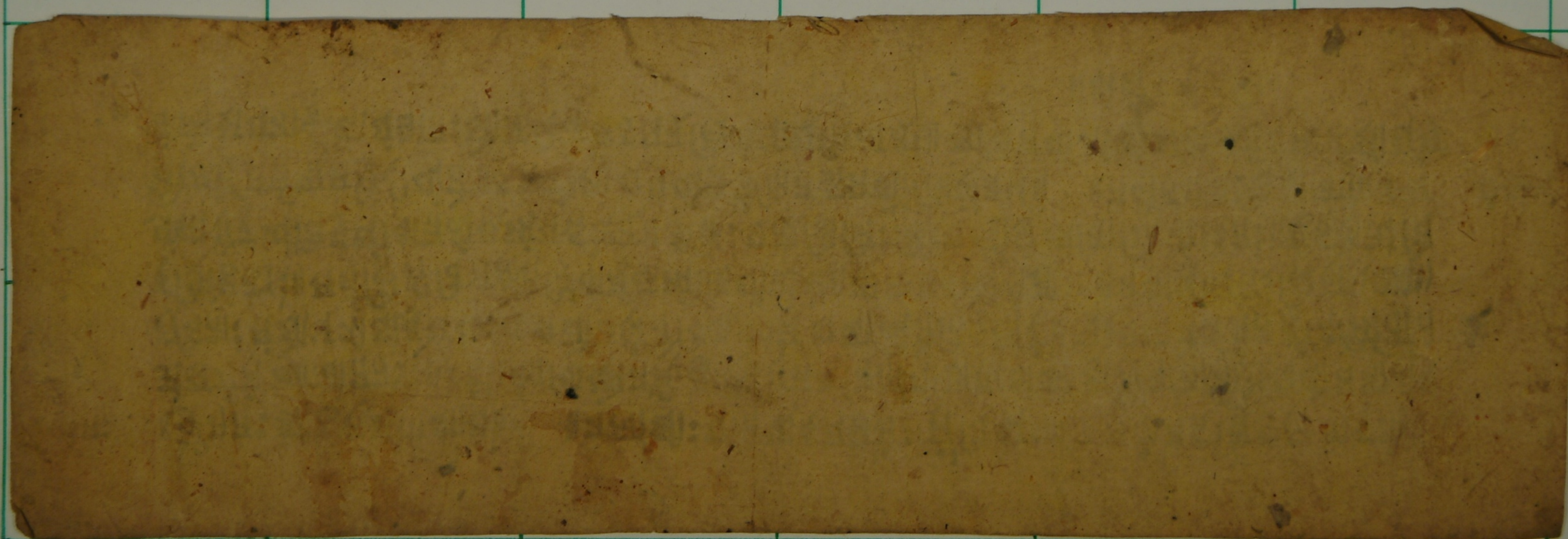
10

15

20

25

30

॥मः

१

ॐ नमः श्रीगुरुगणेशाय ॥ नत्वा श्रीः पतिपादपद्ममैमलं विश्वेश्वरं सारदंतद्विगुरुः पादपंक
जं युगलं ध्यात्वा ततः सारदं ॥ काशिस्ये नहि दुष्टि राजकविना गीर्वाणा वाक्यं नृणां बालानां सुखबोधनाय च
रविताः संशोधनीया बुधैः ॥ १ ॥ केवलं वैदिकानां तु शय्याविमैति दुस्तरं ॥ स्वल्पयासेन संतर्जुनिर्मिता त
रणिर्दृढाः ॥ सर्वलिङ्गविभक्त्या दि कर्तृकर्मक्रियावयं ॥ नानापदार्थसंज्ञानं मनया बुध्यते रत्नखिलम् ॥ २ ॥
प्रतारं रभ्यविदुषां कर्तव्यं कर्म यद्भवेत् ॥ उक्तिः प्रत्युक्तिभिः किंचिस्त्रीषु भ्यां वाग्विनोदितः ॥ गृहकृत्यवि
धौ सर्ववर्तमानमुदीर्यते ॥ उक्तमौ साधपय्यं तमैतिते क्रमशो रत्नखिलं ॥ ५ ॥ तदोह ॥ कश्चिद्वाङ्मणोऽयं
कालेशयनादुत्थायं प्रातः स्नानादिकं पठसन् त्रियं प्रत्युचिवा नू ॥ अथिमया मणिं कर्त्तव्यं गम्यते शीघ्रं तु
॥ दीर्घसंकार्यं ॥

संस्कृ

१

दकंदे हि ॥ करपादविशोधनार्थं मृत्तिका देया ॥ जलपरितपात्रं दत्तं ॥ करपादविशोधनार्थं मृत्तिका दत्ता ॥ तदा
तेन शोभादिकं विधाय ॥ पीठापरिस्थित्वा करपादौ प्राक्षाल्य दंतकाष्ठेन दत्तं विशोधय पुनः त्रियं पुवाच ॥ ॥ अ
थिष्टणोषि ॥ अथमया मणिं कर्त्तव्यं गम्यते ॥ त्वां सा मग्नी देहि ॥ अर्घ्यं दकपात्रं देहि ॥ अर्घपात्रं रुद्राक्षमा
लिकां विमृत्ति देवाश्च न पठिकां तिलं नारिकेलं ददस्व ॥ एतानि शीघ्रं मोने हि ॥ पुनस्तयोच्यते ॥ सत्वरं किमर्थं
क्रियते अत्र दीपस्तु नास्ती अंधकारे गृहे किमपि न दृश्यते ॥ त्वरितं चेत्कथं न विव्यति ॥ इत्युक्ते सति क्रोधे
नाह ॥ ॥ रणे किं वसि मम स्नानस्य कालोतिक्रमो जायते ॥ संध्यासमयोगकृतितूष्णीं स्थित्वा त्वरया कथं न क्रि
यते किं ॥ ॥ इत्युक्ते तया सर्वदत्ता ॥ पुनस्त्रियं पुवाच ॥ अथिष्टमहत्पर्वतिष्ठति ॥ कश्चिद्वाङ्मणो निमंत्रनीयत

रामः

२

ग्री ३

वजामाता आयास्यति। तव ज्ञातापि आयातु तव ज्ञातुरपत्या न्यपि आयातु॥ मम स्वसुरपत्या न्यपि आयातु॥ तव
लुषाया आकरणा र्थं दुहितरं प्रेषयः॥ इत्युक्ते सति पुनराह॥ ॥ तर्हि भवतोपि ज्ञातुरपत्या माकरणीयं स्वत्वं॥ तस्या
नैकस्य किंतं निमित्तं किं विशिष्टं कत्रवं भविष्यति। सर्वेषामथो सोप्येक आयास्यति॥ ॥ पुनः साहविन्दुविन्दुनेव पु
ष्करणी आपुर्यते॥ तस्या नैकस्य गमनायं कथं न भवतु॥ ॥ तर्हि अश्वत्थं किं विधेयं॥ यन्मनासि आयास्यति तत्तु
हः॥ तर्हि उपसामं आनयः॥ पुत्रमौकार्य॥ स न उचितो वर्तते॥ सत्वरमुत्थापय॥ स भवत्यदेश एव तिष्ठति॥ भव
तिरेव बोधितव्य॥ पुनः सरोषेणाह॥ अरे वरी कर्द शिष्टं उतिष्ठः॥ प्रजातं मुजात॥ एतावत्कालपर्यन्तं किं निदितोसि॥
आलस्यं जहृहि॥ इत्युक्ते सति सत्पूर्णं मुत्थितं किं करौ मिलयित्वा विनयात्पूर्णं पितुरेयं स्थितवान्॥ ततः पितौ ह॥ ॥ अरे

संस्कृ

२

अथ गृहे मरु प्रयोजनं तिष्ठति॥ त्वमौपयोगश्च उपसाम ग्रीमाने हि॥ नहि मुडिका ठेवुका देया॥ अंतपुरं गच्छ वि
ताह॥ तत्र दारुमं जुसंतिष्ठति भतमधोरजतसं पुष्टोति॥ तदन्तः सुवर्णं मुडिका तावत्यतिष्ठति॥ तासुरजतमुडि
का दयंगृहाण पुनतत्सर्वं तादृगेवस्थापनीयं॥ पश्चात्तमुडिका तावत्यंगृहीत्वा वृहदापयोगश्च सत्वरंगत्वा मूक
माधवजीहृष्टे विशुद्धे ठेवुका कृत्वा यद्यप्येक्षते तच्छृणा॥ नोपितः किं किं गृहमितद्वदः॥ ॥ ततः पितौ ह॥ अरे
ओ दो वनिजमौपनेगत्वा घृतसा र्द्धं दयंग्राह्यं तद्वर्द्धं मुडिकाया भविष्यति। सीता सर्कराया स्या पूर्णा र्थं च कदलीया स्या
हिंगुलाया स्या त्रिरकामरीविकाया स्या हरिद्रा पूर्णाया स्या क्रमुकाया स्या॥ त्वदिरं माविस्मरः। कर्पूरो ग्राह्यः केशरं गौरौ
वनं ग्राह्यं॥ उशीरो ग्राह्यः तस्यापरं नाम सुगंधवाला इत्युदीर्यतीजना॥ दशांगे ग्राह्यं॥ तत्र एतानि गृहीत्वा॥ अर्द्धमाषपु

रामः

३

छंयासं॥ तत्र छुद्धराकपिछंतंडुसपि छंवयासं॥ ततो प्यग्रे शाकापणोगत्वा॥ यांयां प्राप्नोति तांतां गृहाणः॥ कां
कांगृहामितव॥ अरे आदोशूरो॥ यासं अत्र कंदो ग्रासं रक्तकन्दो ग्रासं कक्कटिकां ग्राह्या उदुकां ग्राह्या पीतकुः
भाण्डं ग्रासं तर्हि सर्वपात्रानय कुम्भाणं ग्रासं सरोवराणि वृतकानि तुंवीफलानि गृहीध॥ पटोडफलानि करिव
ल्लानि पणशफला नि गृहाण॥ ततो रत आगत्य नैरवापणोगत्वा॥ तत्र वक्ष पत्रशाकावर्तते प्रथमत मेष्ठी पत्रं गृहाण त
दुतीय पत्राणि वृहती ग्राह्या निवनकारवेत्तानि मिलिष्यति वेत गृहाण॥ रक्तकन्दो ग्रासं अरेति त्रिरिमा विस्मरः॥ तथैव
शृंगवेले गृहाण दीर्घरंभा पत्राणि आनय॥ आतो प्यधिकं यदृश्यसे त गृहाण॥ नोपित एते पां पदार्थानां स्मरणं कः
यै न विष्यति॥ तेन इत्युक्ते सति पुनः क्रोधेन जनंतो ह॥ अरे मूर्खतरं केवलं गद्गदं जपाम्यसि॥ तवाष्टादशवर्षाणि कुतोः

संख-

३

गतानि को वेद॥ हे मूढ शिरामणे तीर्ह एकस्मिं का गते सर्वं समा लो क्य सर्वं सर्वं गृहीध॥ इत्युक्ता पुनर्जगाद॥ अह
ह ममादृष्टे स्य सर्वे पि मूर्खतरा मिलीता॥ यथेयं दुर्नगारं ये तथेयं मन्दधी सुतः॥ अनयो संगदोषेण कुतो श्रेयो भवे
न्मम॥ परंतु स्थातु न शक्यते॥ इत्युदीर्य गंगातीरे लौवमणिकर्णिकां गतः॥ तत्र गत्वा मरुप्रयोगमुच्चार्य यथा
विधि स्नानं विधाय॥ संध्या मनुष्ठितवान्॥ तदन्तरं स्वस्मयज्ञनिर्वापयश्च विधाय॥ प्रवृत्तं यथादिद्वेयैः संपूज्य पुन
रुत्थितः॥ तत्रैव यथोचित वृत्तिर्वासां निश्ची पुनः घटमागत्य संन्यासिनां मठे गतः॥ तत्रैव हवोदंडिनः स्थिताः॥
ते सुएको वृद्धा यती स्थिता॥ तमालो क्य तदतिके गतः॥ दाउ वन्य एण्यो वावा॥ स्वामिनः श्रीमता दर्शितं महम
ती वक्ता यो धाताः॥ इत्युक्ते सति स्वामिभिर्नारायण २ इत्युक्तं दायं पुनरुत्थितवान्॥ स्वामिनः श्रीमत तत्रैवास्के

शमः

४

तावा नारायणातिसमीची नोमठतिष्ठति अतीसंम्यस्थसर्ववर्तते॥ स्वामिनः किंविहिताथकामोस्मि कितुच्यतां॥ श्री
मङ्गिरथमेगृहेतिक्षार्थमागतंवेत्तुतकृत्यो भवामि॥ स्वामिनो ममायजन्मसफलंजातः॥ अतः परं यदि नवाङ्गिहः
व्यते॥ अरेतवकाकावाजाति॥ ॥ स्वामिनो हंमहाराष्ट्रोस्मि॥ अस्मदादीनां परं श्रोत्रियोसि॥ तर्हि सम्यज्जातम॥
ऊतः॥ यावये श्रोत्रियस्यान्नं तदनावेजलं पिवेत्॥ तदयद्यदितः॥ अरेतव नाम किं॥ स्वामिन्मम नाम किं निमित्तं
मिलिर्कारशोचेलकारपुरन्दरमदाचार्य इति॥ अरे परं तु गौडवन्नायसे किमिदं सत्यं स्वामिनो मम जन्म गौडदेशे
जातः॥ मम पितुरपितृवैजातं॥ आवाभ्यांतेत्रैवाधितं॥ एवं वा॥ तर्हितवपितुन्नामधेय किं॥ स्वामिनो मम पितुन्नाम
धेयं अदग्धवुतप्रमतिर्विशिष्टमदाचार्य इति प्रसिद्धं॥ सत्यं तत्रैव दीर्घतरं नाम नवति॥ त्वमपितृवैत्यः किला स्वामि

४

नयस्मि इत्युक्ता पुनरुदीर्यवान्॥ स्वामिनः तर्हि उत्थानं कर्तव्यं॥ समयस्तु जातः॥ अतः परं इत्युक्ते कमण्डलादिः
कंगृहीत्वामया सहैव श्रीमङ्गिरागत्य येन्ये सति स्वामिभिर्ह्यव्यते॥ अरेतव गृहं कियदुरंतिष्ठति कस्मिं हृदयेति॥ स्वामि
नो मम गृहं समीपेतिष्ठति॥ गंगादास इति प्रसिद्धः महाजनैर्मत्स्योयते समीपे वै श्रमतिष्ठति॥ तर्हि भवतु इत्युक्ता स्वामि
ना क्लिताः॥ दंडकमण्डलादिगृहीत्वा तदा स्वामिना शिष्यं प्रत्युत्तिवान्॥ अरे ममायमेवैव स्यात्तव त्वया मठं त्यक्त्वा कुत्रापि
नगत्तव्यं॥ तर्हि स्वामिनो निक्षार्थमात्रं कुत्र विव्रतव्यखलु॥ अरे किं वदसि॥ अथ कुत्रापि मागुरुतत्र पृथुकंतिष्ठति त
कं वर्तते॥ तदेव न क्षणीयं॥ अभ्यासि इत्युक्ता स्वामिनिः प्रयातं॥ तदा यजमानाह॥ स्वामिनो ये भवन्तु॥ अहं पश्चाद्भवा
मि॥ इत्याकर्णयति मिह्यते न हि श्वमयेनव अहं पश्चाद्भवामि अतीव संमर्दतिष्ठति त्वया पथिकानां निराकरणं कर्तव्यं

राम.

५

नास्यर्धं न विध्यति ॥ इत्युक्ते सति तेनाग्रतः ॥ तथैव कृतवान् ॥ पुनस्तानुभौ गृहमागतौ अंतर्गृहमागत्य पुत्रमाका
रयामासा ॥ अरेष नाकरः शीघ्रमेहि स्वामिनोपादपक्षालणीर्थमुदकं आनीयं ॥ इत्युक्ते सति ते न शीघ्रमुदकमानीतं
तदा यजमान न स्वहस्तेन स्वामिनादौ प्रक्षाल्य तदंभसिरसि अभ्युष्य अंतर्पुरे गतः ॥ ततः स्वामिनः पीठे परिसावका
शं तस्युः ॥ ये भोजनार्थं मागता स्थितास्तैस्सर्वैस्त्रात्वा अंतरागतं ॥ तदा यजमाना भगवत षोडशोपचारपूजनं कृत्वा नैवेद्यं
निवेश्यैवैश्वदेव बलिहरणं चकार ॥ अंतर्पुरे गत्वा सर्वान्यथास्थानं निवेशयामास पात्राणि ददौ ॥ तेषां मध्ये यतीना
मुपवसमीची विपुलं साग्रदत्तवान् ॥ ज्ञानसप्तकं ददौ अन्येषां पात्राणि यत्र पुढ्यं मदापयन् ॥ यतीवर्यान् यवोपवा
रे संपूज्य अम्बावांगं धाक्षतादिभिः अलंकृत्य सर्वेषां वरणं तीर्थं मगृहीत् ॥ ततः स्त्रियं प्रत्युवाच ॥ अयि आदौ द्युते न स चे

संस्कृ

५

षां पात्राणि अनिधार्य शीघ्रं निवेशय ॥ इत्युक्ते सति सा इत्याद्यपरिवेषयामास ॥ आदौ लवणं परिवेषयित्वा पश्चात्
शाकं परिवेशिषे ॥ आप्रापदंशं निंदुफलानां मुपदंशं शूरणस्योपदंशः धात्रीफलानां मुपदंशः कर्बूदस्योपदंशः का
रवन्नालवणां शाकः ॥ कदलीफलानां लवणां शाकः कंबुकाकुराणां मुपदंशः ॥ वृत्ताकस्योपदंशः ॥ उद्बीजकोपदंशः ॥ कराकु
शलाहकदलीकुसुमानां शलाहु ॥ कदलीगर्भमूलकस्योपदंशः गज्जराणां लवणां शाकः ॥ ततः परं नानाविधां शाकां परि
वेशिषे ॥ ततः शुद्धमाषवटकां पठ ॥ मेथीवटकां पठ ॥ कुष्माण्डवठ ॥ कुष्माण्डबीजं वठ तिलं पठ परिवेशीत ती ॥ ततः
वटकां पठ ॥ दधिवटकां पठ ॥ दाक्षावेठिकां पठ ॥ मेथीकुठपठ ततः परिसंस्मा शालितंडुलानामोदनं सर्वेषां मध्ये परिवे
शिषे ॥ तदुपरी शुद्धावटकां सूपपठ ॥ ततो नानाविधानि भक्ष्यानि पठ ॥ तेषां विशेषमोह ॥ आदौ पूरणं गमयिष्यति ॥ ततो मंड

रामः

कांपठा लडुकांपठा अतिर सांपठा अवनुउपठा शकुलीपठा दधिवटकापठा घृतपावित शुद्धमाषवटकांपठा पूरिकांपठा
वटपूरिकापठा फेनिकापठा वीरवटकांपठा वटपूरिका मठा घृतपूपांपठा जिकाले सोपठा शर्करोयस्तनपूरिकापठा मोद
कांपरातिल लडुका घृतपूपां घृतमर्जित गोधूमकसालडुकांपठा शिशनाक लडुकांपठा अत ऊर्ध्वाना विधानि न क्षा
त्रियठा ततः पायसान्नानियठा गोधूमविकारजां सप्तविधानि पायसान्नानियठा केवलं शीत तडुला पाविते पयसान्नः
पठा तडुपरि शुद्धसिता शर्करापठा ततो गोघृते नैव सर्वेषां जाणा पूरिता तदन्नं यजना यत्कृतं कथी पठा तत्रिकटे मरी
चवृणपिठा स्वामिना जाण सप्त किंकिरीवेष शी दधि दुग्ध घृत कथी तक्र पूरणं रसकैः षड्जोणा पूरिता नृणो मोदरा नृ
कजलपात्रार्थं स्थापितं ततो यजमाना वा स्नानार्थेण तान् संकल्पितवान् ततः स्वामी नो हस्तोदकं ददौ ततः सर्वे रायो समं

संस्कृ

गृहीतां यजमानो पितृणां पत्नी स्वयं स्थितवान् तदा स्वामिनो पादौ त्रिरीक्ष परव्याकृततया उभुजे ततो यजमान
नः श्री पादौ प्रार्थयामास स्वामिनो य परमंतिका लो जातः सावकाशतया नोक्तं यं यजोवते तद्भास्यं यन्नरोचते
तत्प्राज्यं एवमेव सर्वेषां प्रार्थनां चकार ततः सर्वे यथा हविर्भुक्ता स्वामिनं पुरस्कृत्य उत्थितं ततः स्वामिनां हस्तपा
दप्रक्षालणार्थं मुदकं मदापयेत् करशोधनार्थं शर्करा दत्ता दत्तशोधनार्थं वेण्यशालाकामदापयेत् शालाद्वत्तवा
र्थं च नदनदत्तं ततः स्वामिनः स्वस्थतया हस्तपादप्रक्ष्यासनं कृत्वा अगत्यादीनां स्मरणं वक्तुः ततो यजमान यती वय्या
पुरस्कृत्य अन्यां सर्वा नादाय सोधात्तरे गतवान् तत्र वृहस्पि ठोपरि स्वामिनः सावकाशतः स्थू अन्यविचित्रात्तरशोपरि
स्थिताः तदा यजमानेन स्वामिना मुखमुद्यर्थं मुष्टिपरिमिता लवंगादत्ताः अन्येषां तु लक्ष्मिणां दत्ता विसर्जयामाः

रामः

स॥ ततस्ते सर्वे यजमानास्पर्शिरंप्रयुज्यस्वस्व निकेतनं जग्मुः॥ ततो यजमानः श्रीपादानां नमस्कारार्थं स्त्रीपुत्रादिना
कारयामास॥ ततो यजमानस्य पत्नी भर्तुर्वीक्ष्य श्रुत्वा सर्वकार्यं परित्यज्य सुषोडशितरौचसमादाय तत्र त्रांसमागता
तत्रागत्य प्रणयामास॥ तदा स्वामिनः सादरं दृष्ट्वा नारायण नारायणो त्वस्माकं पश्चात्सो नः पुरंगता॥ इतः स्वामिनः पुः
वूः॥ इयंतव गृहीतीका स्वामीनः परे साधो भवति॥ यवाकती तत्र गुणा वसति इति श्रुते स्थितं॥ तदथ परं भाग्यवानसि॥
कुतः भोज्यं भोजनं शक्तिश्च इत्युक्तं वर्तते॥ सर्वगुणपिवर्तते॥ तत्रैतत्कश्चिद्भाग्यवंतः॥ स्वामिनः सर्वं भवतां प्रसादात्
खलु॥ अरे पत्या निकति तिष्ठति॥ स्वामिनो धौ पुत्रौ स्तः॥ इमौ वावपि कुमारौ वा स्वामिनः तयोर्नीमकिं॥ स्वामिनो ज्ये
ष्ठस्य नाम दिवाकर इति शर्मणा॥ अपरं स्पृष्ट्वा प्रभाकरः॥ इत्यभिधानं एताभ्यां किं वित्युद्यते॥ स्वामिनः किं विद्मयाः

संस्कृत
७

कार्यपद्यते॥ काव्यानि पद्यते कोषादिकमपि पद्यितं वर्तते त्वं परं भाग्यवानसि स्वामी न सर्वं भवता कृपया अप
राधोऽश्वर्षिका वा मम ज्येष्ठ दुहितार पत्या परिणोता स एव वा॥ आश्चर्यं किं कृतं सकनीयान दृश्य रूपगुणोपिव
र्तते अनया योग्या न भवति तव एतादृशी लावण्यवती कन्या सरं देय इति हृक् अनुचितं कृतं स्वामिनः तस्या वस्त्रसू
न कृतं मया किं कर्तव्यं परंतु वयसा अधिको तिष्ठति परंतु कसो वर्तते॥ भवत्व परस्या विवाहो यातवान्॥ स्वामि
न न हि तर्हि तस्या एवं कर्तव्यं दृष्ट्वा कारणं अधितं वर्तते॥ एवं वा॥ तर्हि संभ्रमं कृतयो विवाहो जातो ति वा जातं क
त्रिवसरो एवं वा तर्हि तव सुषान दृश्यते स्वामिनोऽधुना प्रणम्य गता स्थितार खलु मेव वा॥ अतिशोभवा वर्तते परं ला
वण्यवती वर्तते तव पुत्रस्य याग्या भवति॥ स्वामिनः तस्या प्रभरणे॥ सवो जातो वर्तते जातं स्वामिनः कतिदिनानि जातानि

रामः स्वामिनामासद्योजातं॥ एवं तर्हि संप्रकपरंतु सर्वेषामायावर्तते खलु॥ एतावन्नर्थं तंतिष्ठति पश्चात्को वद॥ अरे स्वा
 मिनामासद्योजातं॥ अरे तव कनिष्ठकुमारस्य लग्नकदा भवविष्यति॥ स्वामिनामासद्योजातं
 कुर्वन्मविष्यति॥ तर्हि कुत्र विद्यो जितं वर्तते॥ नो स्वामिनो ब्रह्म हृदयं कश्चिद्वक्ता न भवति॥ अहं जानामि तस्य उहितासा
 कंधादितायं स्वयाति ते न रास्यामित्युक्तं वर्तते॥ परंतु क्रमात्वंधावलवर्तते॥ एवं वा तर्हि अहं जानामि तस्य गृहे मया वज्र
 वारं हितायं गतं वर्तते॥ तथा अपि भूरिते ह विधीयते॥ तस्या ह लेपा कल्वरु विरो वर्तते॥ परंतु कुशलसावण्य वर्तते॥ तर्हिः
 सातव योग्यो भवति स्वामिन उपहस्यते किं॥ नहिरेतव योग्या भवति॥ कुलिनो वर्तते॥ तामहं जानामि इति कृत्वा उच्यते संस्कृ
 दृष्टवां यदा स्वामिनो भविष्यसि॥ तदा खलु न हितं सुकृत्यसि॥ ईश्वरस्य त्वप्यातव वां कितं शीघ्रं भविष्यति॥ तथा लु॥

॥ पुनः स्वामिन उचुः॥ अरे तु मया तव नार्थया समाकापियोषिन्न दृष्ट्वा एतस्या गुण किं वार्णयामि कुतः पुनर्न दया
 अतरे एता दशः समीचीनः पाको विहितः एते पदार्था भविता पुनः सर्वान्परिवेश्य ब्रह्मणान्यथेक्य नो जयित्वा स्व
 यमपि भुक्त्वा त्वया आकारिते सति अत्रापि आगता एता वा तु योगः॥ अन्यासां स्त्रीणां कुत आयास्यति वा एते गुणा अ
 न्यासन सिद्धा॥ कुतः दातुं त्वं पियवादि त्वं धीरत्वं उचितं ज्ञाता॥ अभ्यासेन न लभ्यते त्वत्परो सहजा गुणाः॥ एत सर्वे
 गुणा तव योषिवर्तते॥ त्वयाति नाग्यवशादियत्सुखा तव परं सुखदात्री भवतु॥ अरे शृणु तव योषित्समं भौतिकं स
 त्वं स्वामिनः मासद्योजयं याते॥ वर्तते एवं तर्हि मया आदौ एव ज्ञातं सत्यं तर्हि स म्यक ज्ञातं॥ पुत्रा भवतु॥ तथा लु
 स्वामिनः पुन उचुः॥ अरे तव पिता वाराणीत्युक्त्वा गोडः स्वर्ग शिल्पिनः॥ बहुकामा गधा॥ ॥ अन्यपश्य जीविन बहव य
 १ ॥ देशे वज्रवर्ष पर्यंतं किमर्थं स्थिता॥ स्वामिनो विद्याभ्यासार्थं स्थितः॥ तर्हि का श्यां मध्ये न भवति कुतो न विष्यति स्वामिनः

रामः

२

मन्त्रासपितवरणाभ्यासंकृतं तावमया कर्तुं न शक्तं नर्द्धं किंचिन्मया पृथग्भ्यस्तं किंचिन्मया त्वया स्वामिनो मया आदौ
 वनावाण्मला। वंशकोटकाधीवरा वनेचरायाधाकुसुमोपजीवना॥ जटिलातापसो वैरागिनः॥ जेष्ठकासकी न
 रा॥ वर्तका नर्तका। इत्यनालजा॥ वैश्योपजीविनवसायिनः॥ बहवधनीका बहवैवैया। ज्योतिकी॥ व्याकरणा
 नि अधितानि। ततः सितामनिरधीतं पश्चाद्विरो मणिरभ्यस्तं तदनुमयुराणाधीतः॥ ततो भवानन्दी
 यठिताः। मीमांसापिगुं हं दृष्ट्वा॥ अन्यकिमधितं अष्टादशपुराणानिकोषादि अधितं॥ भाष्यान्तं व्याकरणधीतं मी
 मांसायापि अधयनं वर्तते॥ वेदान्तोपि परिभ्यासि॥ अष्टादशपुराणकथितानि वर्तते॥ कृत्यालंकारनाटकसां
 हित्यानिकाया निपठितानि वर्तते॥ ज्योतिषेपि अभ्यासि॥ वैद्यविकित्सा वर्तते॥ संगीतेपि भूरिपरिभ्यो वर्त
 वर्तते॥ अतोप्यधिकं किंचिद्वर्तते॥ स्वामिन उचूः॥ त्वया सर्वमधीतं वेदानाधितं शिवस्वामिन वेदं विनावाप्तं

संस्कृतं
२

कृतः॥ वास्त्राणां मोदो वेदाध्ययनपश्चात्किमपि भवतुः॥ तर्हि कां कां वदन्धीतवानासि जग्वेदोपययुर्वेदस्यामवे
 अथर्वणः॥ वेदाधीतास्तु वत्वारो सषडङ्गपदक्रमा॥ एवं वा॥ तर्हि सम्यमया श्रूयते॥ वंगदेसीया वास्त्राणां केवलं
 वेदवाह्यतवंति॥ सत्यं स्वामिन॥ तत्रत्या वास्त्राणां वाचस्पतिप्रामाण्यं वर्तते। यत्र वेदाध्ययनं न कुर्वति॥ एवं वा भवतु
 अन्यकिंचिन्मया श्रूयते॥ तत्रत्या वास्त्राणां पिमस्य न कुर्वति॥ तर्हि अयं तु भूयान्दुराचरोति स्मृति॥ एवं क्रियते नैव
 इदं सत्यं वा। अधीकं तनु सत्यं स्वामिन एतादृशादुराचारकृत्रापि नास्ति। सर्वत्रैके कोदुराचारति स्मृति॥ एतादृशादुरा
 चकृत्रापि नास्ति॥ अहं दर्शयामि स्वामिन तव त्रिदशयः॥ ॥ आदौ दक्षिणादेशे कलौ मातुलकं न्यावरणं दुराचारं
 वर्षवतुष्टया प्राकं न्याया विवाहादुठ॥ अंधदेशे हलवरणं दुठ॥ श्रीमतां कर्णाटदेस्नानं विना भोजनं दुठ॥ ताः

ते

रामः

१०

अपात्रे गव्यादि मीक्षपण्डुठ ॥ विड-करयोः सवासां कुवदर्शनं डुठ ॥ पथि पथि विपात्र भोजनं डुठ ॥ केरल कोकण दे
शे वृक्षारोहणं डुठ ॥ गुर्जर देशे वर्मोदकपानं डुठ ॥ तृतीय दिवसे रजस्वला स्नानं डुठ ॥ उत्तर देशे मांस भक्षणं डुठ ॥ क
विदपि शुक्ल मांस भोजनं डुठ ॥ पार्वत देशे कलौ देवरेण सुतोत्पत्तिं डुठ ॥ मेथिल गौड देशे तैल लेपने डुठ ॥ गौड देशे
वेदभ्यासोपनिषदं डुठ ॥ कान्यकुब्ज देशे पाण्यस्थ दृतपक्व भक्षणं विवाहो भोजनं समये परस्परं डुठ ॥ गौड-डविड-के
उत्कल मेथिले पक्व केवलं तण्डुल भक्षणं डुठ ॥ मागधवर्ण शंकर डुठ ॥ वन्धावत्या दाशी गमनं डुठ ॥ काश्मीर दे
शी वास्त्राणां केवलं यवस्त्रायास्वस्त्युतेषां दुराचारणं गणनैव नास्ति ॥ सर्वेषां स्ववृत्ति त्याज्यं न्यवृत्ति आवलंबनं
कन्याया विक्रयनां वीक्रयं पथितं तुल्य भक्षणं डुठ ॥ विशेष स्वभाव एव भवति ॥ माहुराहुं विना सर्वा सुजातिषु कश्चि

संस्कृतं
१०

सुहावर्तते ॥ महाराष्ट्रे पियैतुसा धावर्तते ॥ तथा दुराचारस्य लेशोऽपि न दृश्यते ॥ इदं तु त्वया उक्तं मयापि अनुवर्तते
॥ स्वामिनः नो वे अप्यन्यत मुच्यते किं ॥ श्रीमता कृपया वयं सर्वे जानिमतः ॥ सत्यं ॥ अरेतव गौड देशे कानि शतीर्था
निवर्तते ॥ स्वामिनः गंगासागर तीर्थं वर्तते ॥ कुमारिका क्षत्रं वर्तते ॥ कुमारिका देवी वर्तते ॥ वसुवृत्ति श्रुतिकाः
माक्षा देवि वर्तते ॥ अतोऽप्यधिकानि वदन्ति वर्तते ॥ एवं वा ॥ अन्या किं विशिष्टं कस्तु जायते स्वामिनः पदवस्त्राणि वदु
विविधाणि मौल्यानि प्रभवन्ति क्षिरोदक संज्ञानि डुक्कलानि समीचीनानि जायन्ते अन्यान्यपि रेश्म संभवानि वदु विवि
त्राणि भवन्ति ॥ स्वामिनः पृथिव्यां रेस्मोत्पत्तिं तत्रैव जायते ॥ अन्यानि तुल्य जातिवस्त्राणि अति सूक्ष्माणि भवन्ति ॥
तथा सर्वाणि विधानि तत्र भवन्ति ॥ गोधूमा भठ ॥ जवाठ ॥ चनका भठ ॥ आटका भठ ॥ माषा भठ ॥ मुद्गा भठ ॥ मसूरा भठ ॥

संख्या
११

कवन्द गुल्माठ नृषणास गुल्माठ देवदारुक्षान्यगोधटठ अश्वत्थवृठ ओडुचरठ शास्मलीवृठ कंवनवृठा विल्व
ठ। मधुकवृठ अशोकवृठ कर्मवृठ तमालवृठ तालवृठ शालवृठ एरण्डफलवृठ सरलवृठ पुंनगवृठ अर्जुनवृठ वर्ध
दय्यवृठ कंडुकवृठ धवखदिरवृठ वर्चुरवृठ सवृठा विमिक्तकवृठ जल्लाठकवृठ भुर्जवृठ अभयावृठ कीवका। वृत्त
शाकरंजवृठ गुगुलुवृठ। चन्दनवृठ शीरवृठ चारवृठ अगतिवृठ सुक्षवृठ वंचनागवृठ वनस्पतयो वज्रविधा भवंति
अयामागर्ज गुल्माठ नागकेशरजापते नृंगराज भृगुवती गुल्माठ मुंचुकुंदवर्वरी बाली मुंडी ॥ दश्यामृतं। अपराजिः
ता पुनर्नवा वीजया गुल्मा रोदनि वावस्पती। अथ लता विशेषमाधी ॥ लता मालती आकाशवल्ली मरीचा पिप्पली गुडु
ची नागदमनी सेवत्री गुल्मावासति कुन्द पुष्पपाठली पुठ ॥ करवीर पुठ मंदास पुठ मल्लीका पुठ वधुक पुठ सिन्दूर पुठ-

रामः मावीपुठतुलशीपुल्माठरक्षवाभवति॥अपस्मारेषवो नठविद्युक्रौञ्चा॥अतोयधिकंवनस्पति॥विशेषावहवतिष्ठ
 ति॥नशावहवतिष्ठति॥पूर्वसमुद्राणि नागीरणीवर्तेते अत्यानिवकुविधानिसरांसिविद्यते॥पुष्करिण्यः सन्ति॥तासु
 १२ वकुविधानिसरोरुहाणि भवेति॥सहस्रपत्राणि भवन्ति शतपत्राणि इन्द्रिवराणि कुमुदानिवकुविधानि जायते॥तत्र
 वकुविधाः पक्षिणः सन्ति नारयः नीरपत्राणि हंसाः विद्यते वकाः मयुराः वातकाः स्रक्काकाः खंजनाः शुकाः सारि
 काः वकोरा जलकुर्कुपाः कायस्थयः दान्युहा कारंडपक्षिणः गृधाः वाघाः पिंगलाः हारिताः भृंगराजः पारावताः
 उल्लुका वा उरिण्यदिदिभातया वकुविधानि स्वापदासिविद्यते॥व्याघ्राः समिः वनमहिषा वृका जंबुकाः वराहः गो
 मायवः खर्कः मृगाः मृगाः चर्मयः मल्लकाः मर्कटाः श्वानः तथाग्राम्यापदेशतः॥गावः महिषाः अजाः एडकाः मेषाः
 उष्ट्राः राजाः कुबुदर्यतिष्ठति॥शरणाः पत्न्यः वृश्चिकाः मक्षिकाः मसका मुकुलाः क्षुडाः पतंगाः प्रमरा पिपिलिकाः॥

संस्कृतं

१२

भुरिदिवसपर्यंतं व्यवसितं तदास्माकं निकटे सहस्रद्वयमस्ववारास्थिताः॥वत्वारिंशद्वलिनः स्थिताः॥वह
 व उष्ट्रास्थिताः॥वहवोरथाः स्थिताः॥सदामङ्ग्रेः पत्न्यकास्थिताः कतिशो भारवाहकाः शकटाः स्थिताः
 सर्वमस्माकं गृहेषोऽंशः दास्यं अतिसुन्दर्यः स्थिताः॥तासां लावण्यवर्णितुं न सक्रमः॥तादृशी मम गृहीनीपिः
 नासित्॥ताः सर्वाः मम सेवायामतितत्परास्थिताः॥तासु एका अतिशो भनास्थिता॥तस्या गुणाः सौन्दर्यं किं वर्ण
 नीयं केवलं मयरादेवी प्रतेऽवस्थिता॥तस्या मनस्वी रतिवस्थिता॥मां विना तस्यापि मनः कुत्रापि नागमत्॥
 अरे पूर्वमम निकटे कतिशो वारांगणास्थिताः॥मम बाहूनां केवलं मे देवतत्॥तासु एका अतीव लावण्यवती
 स्थिता॥तस्या मतीव कोशल्यं स्थितं तस्याः कंठस्थमाधुर्यगीतं नृत्यादिकं स्थिताः॥आलापामिनया चैव वर्णितुं नः

रामः

१४

शक्ते ॥ अधुनापि यदा तस्यास्मरणं कृता यते तदा मम मनः कुत्रापि न लगति ॥ तत्किं वक्तव्यं । यज्जातं तद्भूतं स्वप्नव
त्स्मरणं ॥ ॥ अरे पूर्वमम गृहे प्रत्यहं शतशो वास्मिन् न भोजयित्वा ॥ ॥ ॥ इति श्री संस्कृत मंजरी तिसंयुः
र्णमू ॥ सुमनः ॥ ॥ ॥ ॥ विश्वेशं माधवं दुर्दिदण्डपाणिं वने रवं ॥
वं देकाशिं गुह्यं गंगाभवानीमति कलिका म् ॥ ॥ यादृशी पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशी लिखितं मया ॥ यदि शु
द्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते ॥ कायेन वा चामनसा द्वियैर्वा ॥ बुद्ध्या मनो वा प्रकृतिस्वभावा करोमिदं
र्जः सकलं परस्मै नाशयाम्येति समर्पयामि ॥ श्रेयोस्तु सर्वदा कालं ॥ लिखि श्री कृपाराम विप्रः ॥ शुभं ॥ संस्कृ
तं सपेठं नारि श्री सुकलं गिरिगुणैः ॥ संवत् १८७३ आषाढ शुद्ध १३ रविवार तिथि ॥ शुभं ॥ १४